

bizonytalan működésére hívja fel a figyelmet, amely bizonytalanságot az ember–állat, élő–élettelen, természeti–kulturális dichotómiák feloldódásában azonosítja a tanulmány.

Részben azért is véltem logikusnak a hangot reprodukáló technikai eszközök helyett az avantgárd költészet kutatói érdeklődését kiemelni a kritika elején, mert ebben az esetben egy összetartó(bb) tanulmánykötet mutatható fel. *A hang kísértetei* ugyanis folyamatos kontrollinstanciaként kezeli elemzéseiben az avantgárd poétika eljárásait, hogy megfoszthassa azt a köznyelvben és értekező szövegekben egyaránt használt elcsépelet használatától (értsd: avantgárd gesztus), és egy árnyaltabb jelentéssel, kontextusba ágyazva gondolja újra az irányzatot. Mindemellett érdemes kiemelni, hogy Konkoly Dániel – ahhoz képest, hogy e könyv egy disszertáció anyagát tartalmazza – felismerhetően, markánsan olvas, valamint kiemelendő, hogy hivatkozásaival sem hivalkodik, hanem valódi támaszként használja érveléséhez, nem szégyellve beépíteni akár a fiatal pályatársak kutatási eredményeit sem. Aki elolvassa a Minerva sorozat legújabb kötetét, annak egyértelművé válik, hogy a Konkoly-féle olvasás mindig diszkurzív, nemcsak az összhangzatra, de az alig kihallható neszek értelmezésére is törekszik, pontos és érzékletes értekező nyelven szólal meg, keresi a határhelyzeteket, miközben szem előtt tartja a hagyományfolytonosságot. (*Fiatal Írók Szövetsége*)

PINCZESI BOTOND

Egy tanácskozás története

VALÓSÁG, ELKÖTELEZETTSÉG, KÖZÉLETISÉG. A TOKAJI ÍRÓTÁBOR 1986-OS TANÁCSKOZÁSA, SZERK. KÁKAY VIOLA, SOLTÉSZ MÁRTON

Értékes, fontos dokumentumkötetet szerkesztett Kákay Viola és Soltész Márton – ha létezik egy témának tökéletes monografikus feldolgozása, az övék annak látszik. A szerzők rendkívüli alaposággal dokumentálják a tanácskozás minden mozzanatát, előtörténetét, az előkészületeket, a hivatalos levelezést, a jegyzőkönyvet, a visszhangot, amely magába foglalja nemcsak a nyilvános sajtóközleményeket, de a bizalmas feljegyzéseket, a III/III-as jelentéseket, az emlékeztetéseket is. Mindezt jól használható, bőséges jegyzetanyag kíséretében. A 131 oldalra rúgó kísérőtanulmány meggyőzően bizonyítja, hogy a tanácskozás „egy irodalom-, eszme- és politikátörténeti folyamat szerves része volt”.

A négy napos (1986. augusztus 24–28.) tanácskozás szerteágazó, a címet nem ritkán csak távolról érintő hozzászólásainak témaskáláját nem részletezhetjük, csak a fő tendenciákat emeljük ki, és követjük. Az egyik a könyv alcímében is jelzett, az irodalom társadalmi presztízse, a másik a közösségi (képviselői) és az individuális központi irodalom [amihez az avantgárdot is sorolták egyesek] ütközése. Irodalmunk presztízsveszteségével, az olvasási kedv hanyulásával mindenki egyetértett – volt, aki felmérési adatokkal is alátámasztotta a romló helyzetképet –, de okait nem egyértelműen ítélték meg. Minden más vélemény vitába torkollott.

A bevezető előadás Czine Mihály nevéhez fűződik. [Itt jegyezzük meg, hogy Papp Lajos 1986. április 22-én kelt javaslatában a meghívandókat négy kategóriába

sorolja, Czine Mihályt a „Kisebb nevek” közé helyezi!) Czine hol írott szöveget olvasott, hol rögtönzött, ezért hosszadalmas, nyelvileg „borzas”, logikai láncszemeket nélkülöző, gondolatokat ismétlő előadásában (ez a stílus a legtöbb előadóra is jellemző) elkötelezett irodalomnak a valósággal való szembenézést nevezi. Úgy látja, hogy a tárgyalt fogalmak a fiatalok körében nem számíthatnak kedvező hatásra, sőt, sokuk szemében kompromittálódtak. Az 1957 óta tartó korszakról megállapítja, hogy nagy alkotók (Illyés Gyula, Váci Mihály, Nagy László, Sütő András) műveiben tükröződik szinte a teljes valóság, akárcsak korábban Móricz Zsigmond életművében. „Az újabb irodalom nem mutat ilyen eredményt.” Fontos dolgokról hiányoznak az írói híradások – állapítja meg. Részint azért – adja meg a választ Darvas Józsefet idézve –, mert a fiatalok a befelé fordulást választják, diszkreditálják a realizmust. Ez is közrejátszik az irodalom iránti érdeklődés hanyatlásában. Bár halványan elismeri az új tendenciákat, még a neoavantgárd értékeit is, de alapjában egy monolit irodalmi eszményt és gyakorlatot hiányol: „az irodalom funkciója ma is a régi” – fogalmazza meg a verdiktet [196.].

Bírálja a politikai hatalmat is, mert propagandájában a valóságirodalmat preferálja, de a gyakorlatban attól irtózik legjobban. Olyan témák, mint a család, a népesedés, az öngyilkosság, az aprófalvak helyzete, a nemzettudat ápolása stb. tabunak számítanak. Ezt példákkal bizonyítja. Ezért „[a] közéleti gondok tárgyalásából kihagyottak, kirekesztettek méltó fórumot nem találva más lehetőséget keresnek.” Czine mondandóját sűrűn nyomatékosította hivatkozásokkal, leginkább a népi írók első nemzedékének vagy Lukács Györgynek öt igazoló véleményével, felfogásával, megmaradva a szocialista realista eszmedimenzióban. Egyes írókat (Weöres, Mészöly, Tandori, Esterházy, Ottlik) vitathatóan izolált alkotóknak nevez, Zalán Tibort pedig azért idézi nehezteléssel, mert ő *Arctalan nemzedék* című írásában elhatárolódik a költő-vátesztől: „A küldetéstudat helyét a tisztázó tudat veszi át.”

Az első korreferátumot Veres András tartotta. Egyetértően detektálta, hogy megcsappant a népi-nemzeti irodalom közönsége, mert megszűnt az az egzisztenciális olvasási kényszer, amely bizonyos rétegek érvényesülésének feltétele volt. A népi-nemzeti irodalom 1945 után Révai József manipulációja következtében alkotó része lett a hivatalos irodalompolitikának, a tömegkultúrának. Ebben a kultúramodellben már csak azért is kitüntetett szerepe volt az irodalomnak, az irodalomoktatásnak, mert a társadalomtudományok később tértek magukhoz. Ettől a művelődési szerkezettől kb. 1958-tól történt elmozdulás (pl. a *Nagyvilág* című folyóirat megjelenése, jelentős magyar és külföldi alkotók megszólalhattak). Kb. 1966-tól kezdve a helyzet gyökeresen megváltozott, a folytonosság elve mellett előtérbe került a néprfrontos vezetői stílus, így a hivatalos kritika és a szakmai kritika elvált egymástól. Megerősödtek a társadalomtudományok, az olvasói figyelem immár megoszlott. Egyéb társadalmi tendenciák (pl. az új gazdasági mechanizmus) következtében tíz év alatt drámai módon csökkent az olvasásra szánt idő. Másrészt bekövetkezett az ízlés széleskörű differenciálódása, Veres András szerint az irodalomnak az értelmiség lett a közönsége, amely mindig is az volt. A szelektált ízlést 1978-as adatokkal bizonyítja, amit nagyom egészséges jelenségnek tart. Az 1980-as évektől új minőség a kibontakozó videókultúra, a szellemi életben pedig az ellenzék erősödése, ami összefügg a nemzedékváltással. Az új írói nemzedék „Fényes szelek” élménye a beat-hullám, értékszemlélete és taktikája más, például nem polemizál a politikával, „hanem egyszerűen félretolja [ja]. Ez is

egy lehetséges társadalmi érvényű gesztus.” Végül állást foglal a „személyiségépítő” irodalom létjogosultsága mellett, amellyel „a népet és a nemzetet is építjük”. A kollektivitás és az individualitás eszmeköre szerinte csak ideologikusan állítható szembe egymással, nem itt kellene általánosan a frontvonalat meghúzni, hanem mindenkinek a saját álláspontját konkrétá tenni. Korreferátumot tartott még Tarján Tamás, akihez bevallottan közelebb állt Veres András felfogása. Később, már a vitában, a 15 éves tábor alapgondjának nevezte az intoleranciát.

Fekete Gyula – a szerzőpáros az ő emlékének ajánlotta könyvét – ezúttal két hozzászólásával sem tudott a tanácskozás szellemi „kapitánya” [Zimonyi Zoltán szóhasználata] lenni, lényegében Czine mondandóját variálta, bár itt-ott hajlott a tétova toleranciára: „Viseljük el egymást békétlenül, de viseljük el egymást”. A tolerancia hangnemét egyébként főképp Füzi László, Zimonyi Zoltán és különösen Csengey Dénes képviselte. Rendhagyó, meglepő mozzanatnak számít az is, hogy Csengey felolvasta a szilenciumra ítélt Csurka István levelét. A vita során nyílt, kemény politikarendszer-bírálatok hangzottak el, különösen Molnár Zoltán, Csengey Dénes és Ratkó József szájából.

Akadtt kirekesztő, személyeskedő hangnemben megszólaló résztvevő is. „Mit keres ez az úr köztünk?” – kérdezi Kunszabó Ferenc Veres Andrásra célozva, maffiának bélyegezve a vitapartnereket, mintegy nacionalista szekértábort vonva a tanácskozás köré. Szerinte 1956 után a kultúrhatalom átadta a közvetlen irányítást a kozmopolitizmusnak. „A kozmopolita az általános emberi felől közelíti meg a szabadságot, egyenlőséget, testvériséget, a demokráciát és az egyén többi terjeszkedését. A nemzeti a közösség, a föld felől közelíti meg, melyen él, nem él, mely az övé akkor is, ha más politikai hatalom van rajta.” Ennek letéteményese egy maffia, „és ebbe nem férünk mi bele, a nép-nemzeti ágazat”. Helyteleníti még azt is, hogy Csoóriék Monoron [1985] akcióegységbe léptek a demokratikus ellenzékkel, nem fogadja el a toleranciát, kultúrszennynek tarja a rockzenét, a nonfiguratív festészetet, mindent, ami nem realista.

Petrőczy Éva szerint a tokaji tanácskozások hasonlítanak egy bugyuta angol kocsmai játékhoz. Ez azonban szélsőséges, szubjektív vélekedés, amely történelmi távlatból, egy más társadalmi rendszer felől nézve sem állja meg a helyét. A zárszóban Czine Mihály joggal jelezte: „akármilyen sok keserű mozzanat volt ebben a vitában, mégis fontos volt, mert jelzi a valóságot, az irodalmi élet valóságát, hogy itt valami sebes lett, és a seb elfekélyesedett”.

Kákay Viola és Soltész Márton vázlatosan elvégzi az író-tábor történeti összegzését, amelyre eddig nem akadt vállalkozó, noha történetek különböző szintű és műfajú kezdeményezések. A tábor ötletének eszmei genezisét Somogyi Imre 1938-as tiszaladányi látogatására vezetik vissza, ami 1972-ben sokak erőfeszítése révén rendezvénysorozattal folytatódott, s regionális és nép-nemzeti irányzatos jellege egyre szélesedett. Különösen Hegyi Imre népfronttitkár és Darvas József közreműködése volt számottevő.

A szerzők tárgyuk historiográfiai adatait a konferencia töredékes hanganyagára és a Sáray László által megőrzött jegyzőkönyv töredékes, 179 főlányi gépiratára alapozzák, kiegészítve levéltári, könyvtári, sajtó és más forrásokkal, ami a médiahordozók alacsony technikai minősége, olykor csaknem elégtelensége miatt nem volt könnyű munka, rekonstrukció és stilizáció egyként szükségessé vált. Ennek mértékét

a Függelékben külön táblázatban világították meg. A résztvevők számáról különböző adatok szerepelnek, a leghihetőbbnek a Sáray-féle 70 fő tűnik.

A tanulmány Enumeráció fejezetének 2. pontja *Körök, csoportok, táborok, frontok* alcímen mutatja be a tábor eszmei tagozódását. A domináns frakció a nép-nemzeti, Fekete Gyula köre [Czine Mihály, Molnár Zoltán, Ratkó József, Varga Csaba, Kunszabó, Székelyhidi stb.]. Szellemileg kissé más a Tarján Tamás, Mányoki Endre, Csengey Dénes, Füzi László, Petrőczy Éva stb. csoport. Magányos harcos volt Veres András, aki – mint a szerzők találóan megállapítják – jószerint egyedül képviselte a filológiai-esztétikai irodalomszemléletet a közéleti-ideologikus felfogással szemben. Sajátos pozíciót elfoglaló csoportnak látják a *Napjaink* folyóirat stábját, a megyei funkcionáriusokat, csoporton kívül állt viszont Mód Aladárné. A magyar szellemi élet hagyományos megosztottságának törésvonala mégis a szolgálati és a személyiségközpontú irodalmi felfogás között húzódott, Litván Györgyöt idézve, a haza vagy haladás dichotómiája érvényesült, szemben Kölcsey „Haza és haladás” jelmondatával. Besúgóik is jelen voltak hivatalból, mint a mellékelt szövegekből kiderül. Kákay és Soltész minden karakteres személyiségről [a besúgókról is] rövid, frappáns jellemzést ad.

A könyv hitelét, extra értékét növeli, hogy a Tokaji Író-tábor történetét a hazai politikai konstellációk függvényében, sőt azon túl, nemzetközi perspektívában tárgyalja. Az 1986-os tanácskozás – a szerzők fogalmazásában – elérte „politikai potenciáljának maximumát”, s mint ilyen, lényeges szellemi hozzájárulás volt az 1990-ben megvalósult rendszerváltozáshoz. Ezt a konzekvenciát a történelemtudománynak kell a jövőben határozottabban integrálnia, annál inkább, mert a közvélemény szinte semmit sem tud a rendszerváltásnak erről a szellemi hozzájárulásáról. [*Magyar Napló*]

BAKÓ ENDRE

• • • • •

Felelős kiadó: IMRE LÁSZLÓ

Kiadja az Alföld Alapítvány megbízásából az Alföld szerkesztősége

Grafikai terv, layout: Alkotópont Grafikai Műhely Kft.

Szedés, tördelés: Alföld szerkesztősége

Nyomás: Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen

Felelős vezető: György Géza elnök-vezérigazgató

Index: 25 901 ISSN: 0401—3174

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 4024 Debrecen, Piac u. 68. E-mail: alfoldfolyoirat@gmail.com — Postafiók száma: 4001 Debrecen 144. — Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. — Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál [Bp., VIII. ker. Orczy tér 1. tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp., 1900]. További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu — Évi előfizetés 10800 Ft, félévi 5400 Ft. — Befizetéskor minden esetben kérjük feltüntetni az *Alföld* irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat nevét.